

ДІАГНОСТИКА ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВИХ, МАТЕРІАЛЬНИХ, ФІНАНСОВИХ ТА ЕНЕРГЕТИЧНИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ЕЛЕМЕНТАМИ ЙОГО ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ¹⁾

© 2015 СКРИНЬКОВСЬКИЙ Р. М.

УДК 658.2+658.5

Скриньковський Р. М.

Діагностика використання трудових, матеріальних, фінансових та енергетичних ресурсів підприємства як інструмент управління елементами його виробничо-господарської діяльності

У науковій статті розкрито сутність таких економічних категорій, як «виробничо-господарська діяльність підприємства», «трудові ресурси підприємства», «матеріальні ресурси підприємства», «фінансові ресурси підприємства» та «енергетичні ресурси підприємства». Розроблено систему діагностики використання трудових, матеріальних, фінансових та енергетичних ресурсів підприємства. Встановлено, що ключовими бізнес-індикаторами поданої системи є: 1) індикатор рівня використання трудових ресурсів (показник використання трудових ресурсів; показник виробітку у середньому на одного працівника за рік; показник продуктивності праці; показник трудомісткості продукції; показник використання фонду робочого часу; показник працевзабезпеченості виробництва; показник рівня оплати праці; тощо); 2) індикатор рівня використання матеріальних ресурсів підприємства (показник вартості матеріальних ресурсів; показник забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами; матеріаловіддача; матеріаломісткість; показник оборотності запасів підприємства; частка матеріалів у собівартості продукції; тощо); 3) індикатор рівня використання фінансових ресурсів підприємства (показник вартості ресурсів, що залучені підприємством; показник терміну залучення ресурсів підприємством; частка ресурсів, що позичені підприємством; частка власних фінансових ресурсів підприємства; частка залучених фінансових ресурсів підприємства; частка потреби підприємства у фінансових ресурсах; показник співвідношення позикових та власних фінансових ресурсів; тощо); 4) індикатор рівня використання енергетичних ресурсів підприємства (показник енергоємності продукції; показник енерговіддачі продукції; показник енергетичної забезпеченості праці кадрів підприємства; показник енергоекономності обладнання; показник вартості паливно-мастильних ресурсів; показник цін та тарифів на електроенергію).

Ключові слова: підприємство, виробничо-господарська діяльність, діагностика, ресурси, бізнес-індикатори

Рис.: 1. **Формул.:** 5. **Бібл.:** 15.

Скриньковський Руслан Миколайович – кандидат економічних наук, заступник декана, факультет економіки та підприємництва, Львівський університет бізнесу та права (вул. Кульпарківська, 99, Львів, 79021, Україна)

Email: uan_lviv@ukr.net

УДК 658.2+658.5

UDC 658.2+658.5

Скриньковский Р. Н. Диагностика использования трудовых, материальных, финансовых и энергетических ресурсов предприятия как инструмент управления элементами его производственно-хозяйственной деятельности

В научной статье раскрыта сущность таких экономических категорий, как «производственно-хозяйственная деятельность предприятия», «трудовые ресурсы предприятия», «материальные ресурсы предприятия», «финансовые ресурсы предприятия» и «энергетические ресурсы предприятия». Разработана система диагностики использования трудовых, материальных, финансовых и энергетических ресурсов предприятия. Установлено, что ключевыми бизнес-индикаторами представленной системы являются: 1) индикатор уровня использования трудовых ресурсов (показатель использования трудовых ресурсов; показатель выработки в среднем на одного работника в год; показатель производительности труда; показатель трудоемкости продукции; показатель использования фонда рабочего времени; показатель трудообеспеченности производства; показатель уровня оплаты труда и т. п.); 2) индикатор уровня использования материальных ресурсов предприятия (показатель стоимости материальных ресурсов; показатель обеспеченности предприятия материальными ресурсами; материаловыдача; материалоемкость; показатель оборачиваемости запасов предприятия; доля материалов в себестоимости продукции и т. п.); 3) индикатор уровня использования финансовых ресурсов предприятия (показатель стоимости ресурсов, привлеченных предприятием; показатель срока привлечения ресурсов предприятием; доля ресурсов, занятых предприятием; доля собственных финансовых ресурсов предприятия; доля привлеченных финансовых ресурсов предприятия; доля потребности предприятия

Skrynkovskyy R. M. Diagnostics of Utilization of the Human, Material, Financial, and Energy Resources of the Enterprise as a Tool for Management of the Elements of Its Production and Commercial Operations

The article reveals the substance of such economic categories as "production and commercial operations of the enterprise", "human resources of the enterprise", "material resources of the enterprise", "financial resources of the enterprise", and "energy resources of the enterprise". A system of diagnostics of utilization of the human, material, financial, and energy resources of the enterprise was developed. The following business indicators of the described system were established to be the key ones: 1) the indicator of the level of utilization of human resources (the human resources utilization rate; the average worker efficiency rate per one worker annually; the labor productivity indicator; the labor-output ratio; the working time fund utilization indicator; the production labor supply indicator; the salary level indicator, etc.); 2) the indicator of the level of utilization of the material resources of the enterprise (the indicator of the cost of material resources; the indicator of the material security of the enterprise; material capacity; materials-output ratio; indicator of supplies turnover; the share of materials in the product manufacturing cost, etc.); 3) the indicator of the level of utilization of the financial resources of the enterprise (the indicator of the cost of the resources mobilized by the enterprise; the indicator of the resource mobilization term of the enterprise; the share of resources borrowed by the enterprise; the share of own financial resources of the enterprise; the share of mobilized financial resources of the enterprise; the share of the need of the enterprise for financial resources; the indicator of the ratio of borrowed and own financial resources, etc.);

¹⁾ Роботу виконано в межах науково-дослідної теми Львівського університету бізнесу та права «Підвищення конкурентоспроможності підприємств та ефективності використання їх виробничого і кадрового потенціалу» (2014 – 2015 рр.).

в финансовых ресурсах; показатель соотношения заемных и собственных финансовых ресурсов и т.п.); 4) индикатор уровня использования энергетических ресурсов предприятия (показатель энергоёмкости продукции; показатель энергоотдачи продукции; показатель энергетической обеспеченности труда кадров предприятия; показатель энергоэкономности оборудования; показатель стоимости горюче-смазочных ресурсов; показатель цен и тарифов на электроэнергию).

Ключевые слова: предприятие, производственно-хозяйственная деятельность, диагностика, ресурсы, бизнес-индикаторы

Рис.: 1. **Формул.:** 5. **Библ.:** 15.

Скрыньковский Руслан Николаевич – кандидат экономических наук, заместитель декана, факультет экономики и предпринимательства, Львовский университет бизнеса и права (ул. Кульпарковская, 99, Львов, 79021, Украина)

Email: uan_lviv@ukr.net

4) the indicator of the level of utilization of energy resources of the enterprise (the indicator of the product energy intensity; the product energy efficiency indicator; the indicator of the energy provision for the work of the enterprise staff; the equipment energy saving indicator; the indicator of the cost of fuel and lubrication resources; the indicator of electric power prices and tariffs).

Keywords: enterprise, production and commercial operations; diagnostics; resources; business indicators

Pic.: 1. **Formulae:** 5. **Bibl.:** 15.

Skrynkovskyy Ruslan M. – Candidate of Sciences (Economics), Deputy Dean, Faculty of Economics and Business, Lviv University of Business and Law (vul. Kulparkivska, 99, Lviv, 79021, Ukraine)

Email: uan_lviv@ukr.net

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку економіки України будь-яке підприємство (незалежно від форми власності, виду діяльності та господарювання) не може успішно функціонувати на ринку без відповідного ресурсного забезпечення. Від ступеня забезпечення підприємства ресурсами та рівня їх раціонального використання залежить ефективність здійснення його виробничо-господарської діяльності. З огляду на це, виникає потреба у діагностиці використання ресурсів підприємства, результати якої вплинуть на прийняття результативних та ефективних управлінських рішень, спрямованих на подальший розвиток та успішне функціонування суб'єктів господарювання у ринковому конкурентному середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження окремих аспектів діагностики використання ресурсів підприємства в контексті здійснення виробничо-господарської діяльності зробили такі вчені-економісти, як: П. С. Вяткін, Н. Ю. Єршова, Т. П. Житник, О. В. Захарова, А. М. Кравцова, О. Г. Мельник, І. В. Олександренко, Є. О. Олійник, В. І. Перебийніс, В. В. Сьомченко, А. В. Череп, Л. А. Янковська та ін. [1 – 15].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак, незважаючи на значний внесок приведених вище науковців у розвиток економічних досліджень стосовно діагностики використання ресурсів підприємства, не до кінця вивчено залишається система діагностики використання трудових, матеріальних, фінансових та енергетичних ресурсів як інструмента управління елементами виробничо-господарської діяльності суб'єкта господарювання (підприємства).

Постановка завдання. Метою наукової роботи є розроблення системи діагностики використання ресурсів підприємства (трудових, матеріальних, фінансових та енергетичних) як інструмента управління елементами його виробничо-господарської діяльності на основі сформованих бізнес-індикаторів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як свідчить аналіз наукової літератури та практики сьогодення, постає нагальна потреба у представленні найбільш обґрунтованих визначень сутності такої економічної категорії, як «виробничо-господарська діяльність підприємства».

Так, О. О. Шапуров [12] стверджує, що під виробничо-господарською діяльністю підприємства слід розуміти економічний процес, основною метою якого є отримання

прибуткового результату від здійснення суспільного виробництва, зокрема виготовлення продукції та її реалізації у вартісному вигляді.

Натомість проф. Семеновим Г. А. у науковій праці [13] зазначено, що виробничо-господарська діяльність підприємства – це складна економічна система, об'єктом якої, з одного боку, виступають елементи, а з іншого – фактори. Так, елементи, як об'єкти виробничо-господарської діяльності підприємства, характеризують його виробничо-технічну структуру, предмети праці, знаряддя праці, технологічні норми та правила, що регулюють процес виробництва продукції, її розподіл та реалізацію, а також проведення досліджень і розробок стосовно покращення цього виробництва. Водночас за факторами, які виступають об'єктом виробничо-господарської діяльності підприємства, оцінюють його соціально-економічну структуру, освітню та кваліфіковану підготовку персоналу до здійснення діяльності, формальний характер відносин між персоналом підприємства у процесі прийняття управлінських рішень, націлених на ефективний результат цієї діяльності, а також неформальний характер відносин.

Звідси очевидно, враховуючи також інформацію у науковій праці [5], що ключовими (базовими) ресурсами підприємства, які визначають успішне та водночас ефективне здійснення виробничо-господарської діяльності, є:

- трудові ресурси (X);
- матеріальні ресурси (Y);
- фінансові ресурси (Z);
- енергетичні ресурси (J).

Проаналізуємо окремо кожні з них та визначимо найважливіші (ключові) бізнес-індикатори системи діагностики використання ресурсів підприємства (X, Y, Z та J).

Так, трудові ресурси підприємства є одним із важливих видів економічних ресурсів, оцінювання яких проводиться за чисельністю працівників, їхніми професійними навичками та знаннями, які вони використовують у діяльності підприємства [1, с. 74].

Поряд з тим, науковець Житник Т. П. зазначає, що базовими показниками оцінювання використання трудових ресурсів підприємств є [2]:

- показник використання трудових ресурсів;
- показник сезонності;
- показник продуктивності праці.

Натомість проф. Череп А. В. у науковій праці [3] окреслено три етапи до проведення аналізу трудових ресурсів на підприємствах [3, с. 348 – 350]:

1. Аналізування чисельності та складу трудових ресурсів підприємств за показниками: рівень освіти працівників, рівень кваліфікації працівників, стан здоров'я працівників, рівень трудових навичок працівників, вік працівників, стать працівників тощо;
2. Аналізування забезпеченості і руху трудових ресурсів на підприємствах за показниками: коефіцієнт плинності, коефіцієнт прибуття, коефіцієнт вибуття тощо;
3. Аналізування рівня і ефективності використання трудових ресурсів на підприємствах за показниками: коефіцієнт зайнятості, рівень залучення працівників до виробництва, коефіцієнт трудової активності, коефіцієнт використання фонду робочого часу, коефіцієнт сезонності, показник продуктивності праці, показник рівня оплати праці тощо.

У контексті цього варто зазначити, що проф. Перебийнісом В. І. спільно із науковцем Житник Т. П. у науковому дослідженні [4] запропоновано оцінювати використання трудових ресурсів на підприємствах за показниками, які доцільно згрупувати за напрямом чи сферою дії, а також за призначенням [4, с. 21]. Ключовими показниками оцінювання використання трудових ресурсів на підприємствах за напрямом чи сферою дії є [4, с. 21 – 22]: показник залучення трудових ресурсів у суспільне виробництво; показник використання трудових ресурсів; показник працезабезпеченості виробництва; коефіцієнт інтенсивності використання трудових ресурсів; показник забезпеченості кадрами відповідної кваліфікації; показник використання праці, що перебуває у запасі; показник вибуття працівників у результаті введення у виробництво відповідних засобів; показник трудової активності; показник виконання норм виробітку, запроваджених підприємством; показник використання часу робочого дня; показник сезонності використання трудових ресурсів; показник розмаху сезонності; показник розподілу затрат праці на місяць; показник приросту продуктивності праці. Натомість показниками за призначенням є [4, с. 22]: ресурсні (показник освіченості трудових ресурсів, показник кваліфікованості кадрів підприємства), результативні (показник продуктивності праці) та проміжні (показник природного приросту трудових ресурсів, показник поповнення трудових ресурсів, показник природного вибуття трудових ресурсів, показник міграції трудових ресурсів).

З огляду на це, проф. Мельник О. Г. [5] виділено такі ключові індикатори до проведення діагностики використання трудових ресурсів підприємства [5, с. 108]:

- 1) штатна чисельність працівників;
- 2) середньооблікова чисельність працівників;
- 3) рівень оплати праці;
- 4) показник продуктивності праці;
- 5) частка звільнених працівників із підприємства;
- 6) кількість порушень трудової дисципліни працівниками;
- 7) рівень зайнятості працівників;
- 8) співвідношення управлінського персоналу до персоналу, задіяного у виробничій діяльності;

- 9) показник трудомісткості;
- 10) питома вага висококваліфікованих працівників;
- 11) середній вік працівника на підприємстві;
- 12) середній рівень додаткової заробітної плати на підприємстві;
- 13) частка прийнятих на підприємство працівників; тощо.

У економічній енциклопедії [6] (за заг. ред. проф. Мочерного С. В.), наводиться таке трактування сутності матеріальних ресурсів підприємства, під якими слід розуміти засоби виробництва (основні і оборотні), що застосовується у процесі виробництва і є матеріальною базою підприємства [6, с. 275].

Як стверджує науковець Єршова Н. Ю. [7], раціональне використання матеріальних ресурсів підприємств аналізується на таких етапах [7, с. 104 – 110]: оцінювання ефективності використання матеріальних ресурсів, оцінювання динаміки зміни матеріальних витрат, оцінювання впливу ефективності використання матеріальних ресурсів на обсяг матеріальних витрат. На етапі оцінювання ефективності використання матеріальних ресурсів визначаються показники матеріаломісткості, матеріаловіддачі та частки матеріалів у собівартості продукції підприємства. На етапі оцінювання динаміки зміни матеріальних ресурсів ключовим показником є частка витрат сировини і матеріалів на одиницю виробленої продукції, а також динаміка змін цієї частки протягом певного періоду часу. Третій етап аналізується за показником ефективності використання матеріальних ресурсів на величину матеріальних витрат.

Основними показниками діагностики використання матеріальних ресурсів суб'єкта господарювання, як зазначає проф. Мельник О. Г., є [5, с. 108]:

- 1) вартість матеріальних ресурсів;
- 2) темпи приросту вартості матеріальних ресурсів;
- 3) кількісні ознаки (параметри) матеріальних ресурсів;
- 4) якісні ознаки матеріальних ресурсів;
- 5) частка (кількість) рекламацій;
- 6) кількість (обсяг) знижок за гуртову закупівлю;
- 7) кількість (обсяг) знижок за здійснення негайної оплати; тощо.

Науковцем Кравцовою А. М. [8] у процесі дослідження та аналізу різноманітних підходів встановлено, що фінансові ресурси підприємства – це «сукупність власних і залучених ззовні грошових коштів та їх еквівалентів, що змінюються у процесі господарського кругообігу і призначені для фінансування діяльності підприємства як у фондів, так і нефондовій формах, а також спрямовані на реалізацію підприємницької ідеї та отримання прибутку» [8, с. 15].

У контексті цього, автор у науковому дослідженні [8] виділяє такі ключові показники оцінювання ефективності використання фінансових ресурсів, розрахунок яких проводиться у чотири етапи. На першому етапі аналізується структура фінансових ресурсів підприємства, зокрема їх склад та розмір. Другий етап полягає в аналізуванні раціональності вкладення фінансових ресурсів за такими показниками: питома вага оборотних виробничих запасів в обігових коштах підприємства; питома вага основних засобів в активах підприємства; показник фінансування; показник позикового фінансування; показник співвідношення позикових та власних фінансових ресурсів; показник абсолютної

ліквідності; показник ліквідності уточнений; показник ліквідності загальний. На третьому етапі проводиться аналіз інтенсивності використання майна і коштів підприємства, ключовими показниками якого виступають такі: показник оборотності активів; показник оборотності фінансових ресурсів; показник оборотності обігових коштів; показник оборотності запасів; показник оборотності готової продукції; тривалість операційного циклу; тривалість фінансового циклу. А на четвертому етапі здійснюється аналізування ефективності використання фінансових ресурсів підприємства за рівнем рентабельності фінансових ресурсів або рівнем їх збитковості, а також за рівнем рентабельності реалізованої продукції або рівнем її збитковості.

Проф. Мельник О. Г. виділяє індикатори оцінювання використання фінансових ресурсів підприємства, такі як [5, с. 108]:

- 1) вартість ресурсів, залучених підприємством;
- 2) термін залучення ресурсів на підприємстві;
- 3) частка (обсяг) позичених фінансових ресурсів;
- 4) частка потреби підприємства у фінансових ресурсах;
- 5) частка власних фінансових ресурсів підприємства;
- 6) частка залучених фінансових ресурсів підприємства; тощо.

Ключовими індикаторами ефективності використання трудових ресурсів, на думку Олександренко І. В. [9], є: середній виробіток продукції на одного працівника за рік; трудомісткість продукції; продуктивність праці; частка заробітної плати у витратах підприємства. Ефективність використання матеріальних ресурсів підприємства доцільно оцінювати за такими індикаторами: показник забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами; матеріаловіддача; матеріаломісткість; показник оборотності запасів підприємства. Водночас індикаторами ефективності використання фінансових ресурсів є: рівень рентабельності витрат на оплату праці; показник повернення вкладених інвестицій; показник ефективності грошових потоків; рівень рентабельності власного капіталу; рівень рентабельності статутного капіталу; рівень рентабельності позикового капіталу; рівень рентабельності залучених фінансових ресурсів.

Як вважає науковець Вяткін П. С. [10], енергетичні ресурси підприємства слід виокремити в окрему категорію матеріальних ресурсів. Енергетичні ресурси, на думку автора, – це електроенергія, паливо для транспортних засобів та техніки, природний газ, а також інші види носіїв електроенергії.

Крім цього, Захарова О. В. [11, с. 110] стверджує, що оцінювання використання енергетичних ресурсів підприємства доцільно проводити за показниками енергоємності продукції, енерговіддачі продукції та оснащеності енергетичними ресурсами праці працівників підприємства. Натомість, ключовими показниками, які виділено у науковому дослідженні [5, с. 108], є: енергоекономність обладнання, вартість паливно-мастильних ресурсів, енергоємність виробництва підприємства, ціни та тарифи на електроенергію тощо.

З огляду на вищезазначене та на основі аналізу інформації, наведеної у науковому джерелі [5], діагностика використання трудових, матеріальних, фінансових та енергетичних ресурсів підприємства – це цілеспрямоване оцінювання стану використання ресурсів підприємства (трудова, матеріальних, фінансових та енергетичних), ви-

значення їх тенденцій та перспектив розвитку у цьому напрямі за допомогою ключових бізнес-індикаторів з метою прийняття результативних управлінських рішень, спрямованих на подальший розвиток та успішне функціонування підприємства у ринковому конкурентному середовищі.

Таким чином та за результатами аналізу літературних джерел [1 – 5; 7 – 11], найважливіші (ключові) бізнес-індикатори системи діагностики використання трудових, матеріальних, фінансових та енергетичних ресурсів підприємства наведені на рис. 1.

На підставі узагальнення вищенаведеної інформації (див. рис. 1) інтегральний індикатор (показник) рівня діагностики використання ресурсів підприємства (I_{BPI}) рекомендується розраховувати за формулою (1):

$$I_{BPI} = \sqrt[4]{I_{BTP} \times I_{BMP} \times I_{BFP} \times I_{BEP}}, \quad (1)$$

де I_{BTP} – індикатор рівня використання трудових ресурсів підприємства;

I_{BMP} – індикатор рівня використання матеріальних ресурсів підприємства;

I_{BFP} – індикатор рівня використання фінансових ресурсів підприємства;

I_{BEP} – індикатор рівня використання енергетичних ресурсів підприємства.

Вивчення літературних джерел та практики функціонування вітчизняних підприємств (ТзОВ «Велет Авто», ТзОВ «Ядро» та ін.) дали змогу стверджувати, що інтерпретувати I_{BPI} можна за шкалою:

- від 0 до 0,5 – свідчить про високий рівень ефективності використання ресурсів підприємства, що передбачає досягнення повної зайнятості ресурсів та повного обсягу виробництва;
- 0,5 – підприємство з середнім рівнем ефективності використання ресурсів у порівнянні із конкурентом;
- від 0,5 до 1,0 – низький рівень ефективності використання ресурсів підприємства.

Значення I_{BTP} , I_{BMP} , I_{BFP} та I_{BEP} потрібно розраховувати за формулами (2) – (5), виходячи з рис. 1, відповідно:

$$I_{BTP} = f(x_1; x_2; x_3; \dots; x_{21}; x_{22}), \quad (2)$$

$$I_{BMP} = f(y_1; y_2; y_3; \dots; y_9; y_{10}), \quad (3)$$

$$I_{BFP} = f(z_1; z_2; z_3; \dots; z_{11}; z_{12}), \quad (4)$$

$$I_{BEP} = f(j_1; j_2; j_3; j_4; j_5; j_6), \quad (5)$$

Висновки. В результаті аналізу наукових праць [1 – 15] та вивчення практики функціонування підприємств, встановлено (див. рис. 1, формули (1) – (5)), що ключовими бізнес-індикаторами системи діагностики використання ресурсів підприємства є такі: індикатор рівня використання трудових ресурсів підприємства; індикатор рівня використання матеріальних ресурсів підприємства; індикатор рівня використання фінансових ресурсів підприємства; індикатор рівня використання енергетичних ресурсів підприємства.

Діагностика використання трудових, матеріальних, фінансових та енергетичних ресурсів підприємства, як часткова ціль, входить до системи діагностичних цілей функціонування будь-якого підприємства незалежно від форми власності, виду діяльності та господарювання.

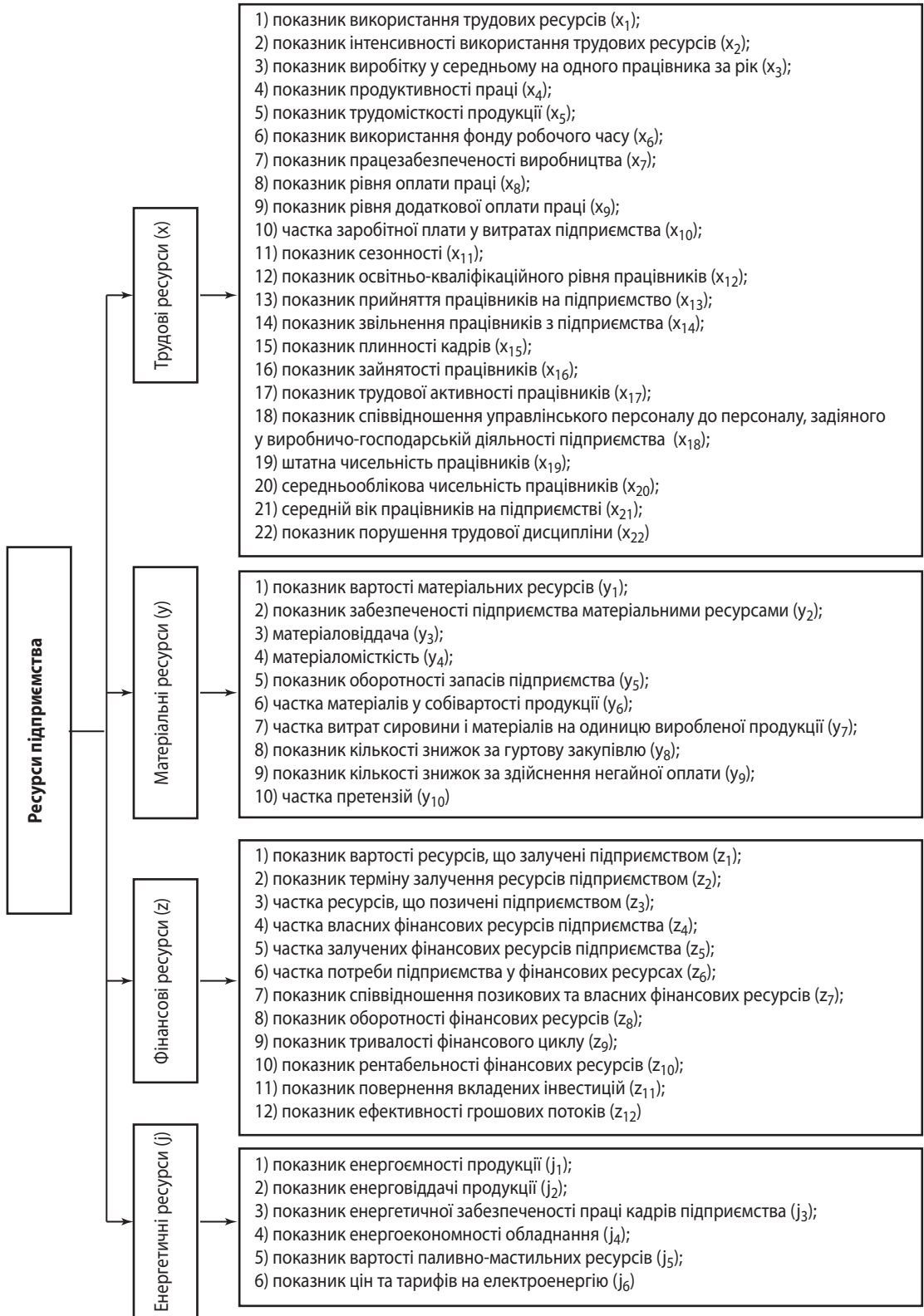

Рис. 1. Ключові бізнес-індикатори системи діагностики використання ресурсів підприємства

Джерело: розроблено автором на основі аналізу праць [1, с. 74; 2; 3, с. 348 – 350; 4, с. 21 – 22; 5, с. 108; 7, с. 104 – 110; 8; 9; 10; 11, с. 110; 14; 15]

Перспективи подальших розвідок в цьому напрямі полягають у розробленні і формуванні системи цілей діагностики діяльності підприємства, з урахуванням діагнос-

тики використання трудових, матеріальних, фінансових та енергетичних ресурсів підприємства як однієї із часткових діагностичних цілей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Олійник Є. О. Критерії оцінки трудових ресурсів аграрного підприємства / Є. О. Олійник // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2011. – № 3 (15). – С. 71 – 74.
2. Житник Т. П. Управління використанням трудових ресурсів в сільськогосподарських підприємствах : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (економіка сільського господарства і АПК)» / Житник Тетяна Петрівна ; Півден. філіал «Крим. агротехнол. ун-т» Нац. аграр. ун-ту. – Сімферополь, 2007. – 20 с.
3. Череп А. В. Методичні основи оцінки ефективності використання трудових ресурсів на підприємствах харчової промисловості / А. В. Череп, В. В. Сьомченко // Вісник ЖДТУ. – 2010. – № 4 (54). – С. 348 – 350.
4. Перебийніс В. І. Управління використанням трудових ресурсів на підприємствах : монографія / В. І. Перебийніс, Т. П. Житник. – Полтава : РВЦ ПУСКУ, 2008. – 331 с.
5. Мельник О. Г. Системи діагностики діяльності машинобудівних підприємств: полікритеріальна концепція та інструментарій : монографія / О. Г. Мельник. – Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2010. – 344 с.
6. Мочерний С. В. Економічна енциклопедія : У 3 т. Т. 2. / За заг. ред. С. В. Мочерного. – К. : ВЦ «Академія», 2001. – 848 с.
7. Єршова Н. Ю. Удосконалення методичних підходів до оцінки ефективності використання матеріальних ресурсів на промислових підприємствах / Н. Ю. Єршова // Вісник НТУ «ХП». Серія «Технічний прогрес та ефективність виробництва». – Х. : НТУ «ХП», 2009. – № 38. – С. 103 – 110.
8. Кравцова А. М. Механізм формування та ефективного використання фінансових ресурсів машинобудівного підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (машинобудування)» / А. М. Кравцова; Хмельницький національний ун-т. – Хмельницький, 2008. – 21 с.
9. Олександренко І. В. Методичні підходи до діагностики ефективності діяльності підприємства / І. В. Олександренко // Економічний форум. – 2013. – № 4. – С. 126 – 136.
10. Вяткін П. С. Фактори забезпечення потреб в ресурсах сільськогосподарських підприємств / П. С. Вяткін // Економічний простір : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2012. – № 60. – С. 176 – 181.
11. Захарова О. В. Економічні проблеми використання енергетичних ресурсів підприємств в умовах підприємницької діяльності / О. В. Захарова // Вісник НУ «Львівська політехніка». – 2001. – № 417. – С. 108 – 111.
12. Шапуров О. О. Управління виробничо-господарською діяльністю машинобудівних підприємств в умовах ринку : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / О. О. Шапуров ; Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя, 2010. – 20 с.
13. Семенов Г. А. Организация и планирование хозяйственной деятельности на предприятии : монография / Г. А. Семенов, А. Г. Семенов. – Запорожье : ЗГИА, 2001. – 174 с.
14. Wernerfelt B. A resource-based view of the firm / B. Wernerfelt // Strategic Management Journal. – 2002. – No. 6. – P. 178 – 203.
15. Barney J. Firm resources and sustained competitive advantage / J. Barney // Journal of Management. – 2002. – No. 2. – P. 58 – 65.

REFERENCES

- Barney, J. "Firm resources and sustained competitive advantage" *Journal of Management*, no. 2 (2002): 58-65.
- Cherep, A. V., and Syomchenko, V. V. "Metodychni osnovy otsinky efektyvnosti vykorystannia trudovykh resursiv na pidpriemstvakh kharchovoi promyslovosti" [Methodical bases assess the effectiveness of labor resources in the food industry]. *Visnyk ZhDTU*, no. 4 (54) (2010): 348-350.
- Kravtsova, A. M. "Mekhanizm formuvannia ta efektyvnoho vykorystannia finansovykh resursiv mashynobudivnoho pidpriemstva" [The mechanism of formation and effective use of financial resources engineering enterprise]. *avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk : 08.00.04*, 2008.
- Melnyk, O. H. *Systemy diahnostryky diialnosti mashynobudivnykh pidpriemstv: polikryterialna kontsepsiia ta instrumentarii* [Diagnostic systems of machine-building enterprises: polycriterial concept and tools]. Lviv: Vyd-vo Lvivskoi politekhniki, 2010.
- Mochernyi, S. V. *Ekonomichna entsyklopediia* [Economic Encyclopedia]. Kyiv: Akademiia, 2001.
- Oleksandrenko, I. V. "Metodychni pidkhody do diahnostryky efektyvnosti diialnosti pidpriemstva" [Methodological approaches to diagnosis efficiency of the enterprise]. *Ekonomichnyi forum*, no. 4 (2013): 126-136.
- Oliinyk, Ye. O. "Kryterii otsinky trudovykh resursiv aharnoho pidpriemstva" [The evaluation criteria of manpower agricultural enterprise]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu*, no. 3 (15) (2011): 71-74.
- Perebyinis, V. I., and Zhytnyk, T. P. *Upravlinnia vykorystanniam trudovykh resursiv na pidpriemstvakh* [Management of human resources in enterprises]. Poltava: RVTs PUSKU, 2008.
- Shapurov, O. O. "Upravlinnia vyrobnycho-hospodarskoiu diialnistiu mashynobudivnykh pidpriemstv v umovakh rynku" [Management of industrial and economic activity of enterprises in the engineering market]. *avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk : 08.00.04*, 2010.
- Semenov, G. A., and Semenov, A. G. *Organizatsiia i planirovanie khoziaystvennoy deiatelnosti na predpriatii* [Organization and planning of economic activity in the enterprise]. Zaporozhe: ZGIA, 2001.
- Viatkin, P. S. "Faktory zabezpechennia potreb v resursakh silskohospodarskykh pidpriemstv" [Factor of the resource requirements of agricultural enterprises]. *Ekonomichnyi prostir*, no. 60 (2012): 176-181.
- Wernerfelt, B. "A resource-based view of the firm" *Strategic Management Journal*, no. 6 (2002): 178-203.
- Yershova, N. Yu. "Udoskonallennia metodychnykh pidkhdov do otsinky efektyvnosti vykorystannia materialnykh resursiv na promyslovykh pidpriemstvakh" [Improving methodological approaches to evaluating the effectiveness of material resources in the industry]. *Visnyk NTU «KhPI». Seriiia «Tekhnicnyi prohres ta efektyvnist vyrobnytstva»*, no. 38 (2009): 103-110.
- Zhytnyk, T. P. "Upravlinnia vykorystanniam trudovykh resursiv v silskohospodarskykh pidpriemstvakh" [Management of human resources in agricultural enterprises]. *avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk : 08.00.04*, 2007.
- Zakharova, O. V. "Ekonomichni problemy vykorystannia enerhetychnykh resursiv pidpriemstv v umovakh pidpriemnytskoi diialnosti" [Economic problems using energy enterprises in the business environment]. *Visnyk NU «Lvivska politekhnika»*, no. 417 (2001): 108-111.